

СИНОНІМІЯ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Бокшань Галина Іванівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу й іноземних мов
Херсонського державного
аграрно-економічного університету
alebo@ukr.net
orcid.org/0000-0002-7430-8257

Мета статті – виявити особливості синонімів у терміносистемі англomовних текстів економічного спрямування й визначити найбільш поширені моделі утворення синонімічних пар на основі проаналізованого матеріалу.

Методи. У дослідженні було використано загальнонаукові (узагальнення, індукція і дедукція) та емпірико-теоретичні методи (аналіз, синтез). Процес відбору термінів проводився методом суцільної вибірки. Дескриптивний метод і методика семантико-компонентного аналізу використовувалися для інвентаризації і розподілу досліджуваних синонімічних термінів у групи та виявлення специфіки синонімічних відносин.

Результати. Розуміння явища синонімії є важливою передумовою удосконалення мовленнєвих умінь, оскільки передбачає здатність добирати якомога точніший семантичний еквівалент з-поміж кількох варіантів відповідного поняття й забезпечувати в такий спосіб максимальну успішність комунікації. Попри небажаність явища термінологічної синонімії в науковому дискурсі, особливо поширеним воно є в текстах економічного спрямування, оскільки терміни цієї галузі виходять за межі суто наукового використання через проникнення у соціально-побутову сферу й частково стають загальноживаними. Відтак поява варіантів і паралельного існування кількох дублетів обумовлюється відкритістю даної терміносистеми та її поповнення загальноживаною лексикою. Оскільки сфера економіки охоплює величезну кількість учасників, що взаємодіють на різних рівнях, у мовному вимірі це відображається на масштабах функціонування лексики на позначення ключових понять цієї галузі й лінгвістичних процесах формування терміносистеми. Найбільш типовим наслідком активного використання термінологічного апарату значною кількістю носіїв мови є паралельне функціонування терміна та загальноживаного слова (словосполучення).

Висновки. Поширеність явища синонімії в терміносистемі англomовних текстів економічного спрямування пояснюється специфікою галузі, а саме: дотичністю економічних реалій до побутової сфери, що на мовному рівні відображається в можливості взаємодії загальноживаної лексики з науковою. Проаналізовані випадки синонімії засвідчують наявність пар, складові частини яких мають різне стилістичне маркування: переважно один із компонентів належить до книжної лексики, тоді як другий – до загальноживаної. Крім того, в терміносистемі англomовних текстів фахового спрямування трапляються квазі-синоніми й умовні синоніми. Доволі поширеними способами утворення синонімічних пар, як показує опрацьований матеріал, є поєднання загальноживаного дієслова з вузькогалузевим економічним терміном. Випадки синтаксичної синонімії репрезентують модель з одним дієслівним елементом і сполученням дієслова та іменника.

Ключові слова: наукова термінологія, загальноживана лексика, синонімічна пара, квазісиноніми, умовні синоніми, стилістичне маркування.

SYNONYMY IN TERMINOLOGY SYSTEM OF ENGLISH-LANGUAGE SCIENTIFIC TEXTS IN THE FIELD OF ECONOMICS

Bokshan Halyna Ivanivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism,
Hotel and Restaurant Business and Foreign Languages
Kherson State Agrarian and Economic University
alebo@ukr.net
orcid.org/0000-0002-7430-8257

The purpose is to identify the specificity of synonyms in the terminology system of the English language texts on economics and determine the most widespread patterns for the formation of synonymous pairs on the basis of the analyzed material.

Methods. The following methods were employed in the research: general scientific (generalization, induction and deduction) and empirical-theoretical (analysis, synthesis) methods. The process of term-selection was performed with the method of continuous sampling. The descriptive method and the method of semantic-component analysis were used to distribute the synonymous terms into groups and identify the specificity of synonymous relationships.

Results. Understanding the phenomenon of synonymy is an important precondition for improving language skills, since it implies the ability to choose the most accurate synonymous equivalent among a few variants of a certain concept and ensure the success of communication in this way. In spite of undesirability of terminological synonymy in scientific discourse, this phenomenon is especially widespread in the texts of economic orientation, since terms in this field of knowledge go beyond scientific use, enter social life and become a part of common vocabulary. Therefore, the emergence of variants and parallel functioning of several duplicates is caused by openness of this terminology system and its enlargement with common words. Since the area of economics covers a large number of participants,

interacting at different levels, it is reflected – in a language dimension – in the scope of vocabulary designating the key concepts of this field and linguistic processes of the formation of terminology system. The most typical consequence of using the terminological apparatus by a large number of the native language speakers is a parallel functioning of a term and a common word (word combinations).

Conclusions. The widespread synonymy in the terminology system of the English language texts on economics is explained by the specificity of this field of knowledge: the adjacency of economic concepts to everyday life that is reflected in the possibility of interaction between common and scientific vocabularies. The analyzed cases of synonymy show the pairs whose components have different stylistic marking: one of the components mainly belongs to bookish words, whereas the other one – to common vocabulary. Moreover, in the terminology system of the English language texts of professional orientation there are quasi-synonyms and relative synonyms. The most widespread ways of the formation of synonymous pairs is a combination of a common verb and a specifically economic term. The examples of syntactical synonyms represent the pattern with one verb component and the combination of a verb and a noun.

Key words: scientific terminology, common words, synonymous pair, quasi-synonyms, relative synonyms, stylistic marking.

1. Вступ

Тексти фахового спрямування на заняттях англійської мови у закладах вищої освіти виконують не лише інформативну функцію, що полягає в представленні новітніх наукових досягнень певної галузі, важливих для здобувачів освіти за певною спеціальністю, але й передусім слугують навчальним матеріалом для розвитку мовних навичок і мовленнєвих умінь. Так, зразки автентичного професійно-орієнтованого мовлення репрезентують способи функціонування відповідних лексико-граматичних явищ у природному мовному середовищі. Розуміння явища синонімії є важливою передумовою розвитку мовленнєвих умінь, оскільки передбачає здатність добирати якомога точніший семантичний еквівалент з-поміж кількох варіантів відповідного поняття й забезпечувати в такий спосіб успішність комунікації. Попри те, що в науковій термінології важливо уникати лексичних дублетів на позначення одного концепту, оскільки їх існування суперечить такій важливій характеристиці терміна, як чіткість і однозначність, це явище має місце у текстах фахової тематики. Особливо поширеним феномен термінологічної синонімії є в текстах економічного спрямування, оскільки терміни цієї галузі виходять за межі суто наукового використання через проникнення у соціально-побутову сферу й частково стають загальнозживаними. Відтак поява варіантів і паралельного існування кількох дублетів обумовлюється відкритістю даної терміносистеми та її поповнення загальнозживаною лексикою.

Вивченню явища синонімії на матеріалі текстів фахового спрямування присвятило свої праці чимало сучасних вчених, які висвітлили різні аспекти проблеми. Зокрема, І. Бойко у своїй розвідці сфокусувала увагу на специфіці синонімії в англійській термінології косметології та естетичної медицини й акцентувала поширеність синонімічних рядів у текстах цієї галузі (Бойко, 2020). Н. Юрко зосередилася на дослідженні синонімічних характеристик термінів, пов'язаних із гандболом, визначивши їх відсотковий склад за ступенем спільності семантики та виявивши їх лексичні і словотворчі характеристики (Юрко, 2015). А. Чеботарьова у своїй статті проаналізувала англійські синонімічні терміни правового євролекту в аспекті перекладу українською мовою, акцентувавши труднощі пошуку еквівалентів і потребу залучення фахівців-консультантів для вибору найбільш точного відповідника (Чеботарьова, 2018). А. Сидор і Р. Нанівський об'єктом дослідження обрали англійський текстовий матеріал у сфері права, схарактеризувавши роль синонімії у підсистемах юридичної лексики (Сидор, Нанівський, 2018). Л. Мосієвич висвітлила особливості синонімії в англійській будівельній термінології, підкресливши взаємодію лексем із подібним значенням і подальше витіснення однієї з них іншою, що обумовлено небажаністю синонімічних термінів (Мосієвич, 2019). Частково проблему синонімії у своїй монографії розглянула В. Гарапко, яка дослідила структурно-семантичні особливості англійських термінів педагогічної галузі (Гарапко, 2018). Комплексне вивчення терміносистеми екомаркетингу здійснила у своїй дисертації С. Гордун, виокремивши три типи синонімічних рядів, характерних для публіцистичного стилю (Гордун, 2020). Попри наявність значної кількості публікацій про явище синонімії, вивчення його специфіки в англійських фахових текстах загальноекономічного спрямування все ще потребує подальшого вивчення, що й пояснює актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті – виявити особливості синонімії у терміносистемі англійських текстів економічного спрямування й визначити найбільш поширені моделі утворення синонімічних пар на основі проаналізованого матеріалу.

2. Стилістична різноманітність у синонімічних парах

Оскільки сфера економіки охоплює величезну кількість учасників, що взаємодіють на різних рівнях, у мовному вимірі це відображається на масштабах функціонування лексики на позначення ключових понять цієї галузі й лінгвістичних процесах формування терміносистеми. Найбільш типовим наслідком активного вжитку термінологічного апарату значної кількості носіїв мови є «паралельне функціонування терміна та загальнозживаного слова (словосполучення)» (Мосієвич, 2019: 53). Спробуємо проілюструвати прояви цього явища на матеріалі оригінального посібника “Applied Economics” (Applied Economics, 1993).

Оскільки економіка передусім вивчає виробництво, розподіл і споживання товарів і послуг, то зрозумілою видається поширеність термінів на позначення цих процесів. Оскільки зазначені явища становлять основу суспільних відносин і частотність використання лексики на їх позначення є досить високою у соціально-побутовій сфері, то можна спостерігати паралельне функціонування синонімічних пар, у яких одна одиниця належить до власне книжної (наукової) лексики, а інша є частиною загальнозживаного словника. Так, за частотністю використання дієслово *to manufacture* поступається його синоніму *to produce*. У довідниках із використання англійської лексики (Cambridge, Oxford, Collin's Dictionaries) біля першого варіанту вказують позначку (*fml*), акцентуючи його «книжний» характер і, відповідно, наукову конотацію.

There is more than one way to build a home or a school, manufacture an automobile, or farm land.

Since there will not be enough produced to satisfy everybody's wants, some way must be found to decide how the output will be divided (Applied Economics, 1993).

Наслідком дієслівної синонімії є синонімія відповідних похідних іменникових форм, що спостерігається, зокрема, у парі *production – manufacture*.

If, for example, they decided to increase grain production, they might issue orders to speed up the manufacture of tractors and/or increase fertilizer imports (Applied Economics, 1993).

Подібна ситуація склалася навколо дієслівної синонімічної пари *to purchase – to buy*. У статті Кембриджського словника перше з дієслів так само марковане як *formal*, що вказує на обмеженість сфери застосування й надає йому більшої науковості, причому ресурс “Oxford Languages” на діаграмі візуалізує поступове зменшення частотності його використання.

It’s possible that by shopping, you might be able to purchase both a less expensive tablet and an ordinary pair of basket-ball shoes.

You can afford to buy either a tablet or sneakers, but not both (Applied Economics, 1993).

Аналогічні відношення можна завважити і в синонімічній парі *to employ – to use*, у якій перше дієслово належить до формальної лексики й відповідно характеризується значно меншою частотністю функціонування у значенні «використовувати».

When a nation’s resources (all its workers, factories, farms, etc.) are fully employed, the only way the nation will be able to increase the production of one thing will be by reducing the production of something else.

Economics can be defined as the social science that describes and analyzes how people in a society choose to use its scarce resources to satisfy their needs and wants (Applied Economics, 1993).

У терміносистемі англomовних текстів економічного спрямування також трапляються синонімічні пари, один елемент у яких належить до загальноновживаної лексики, інший має виразний відтінок розмовного стилю. Такою можна вважати дієслівну пару *to pick – to choose*, першим компонентом у якій є лексема, позначена в Oxford Learner’s Dictionary як *informal*.

Even coaches of professional basketball teams – must pick and choose from among the employees or equipment they would like to have (Applied Economics, 1993).

Подібна ситуація обумовлена екстралінгвістичними факторами, що пояснюються виходом економічних понять за межі суто наукового вжитку та їх репрезентацією у текстах публіцистичного стилю, який уможливило використання розмовної лексики поряд із вузькогалузеву, міжгалузеву чи загальнонаукову термінологією.

Таким чином, наведені приклади синонімії в терміносистемі англomовних текстів фахового спрямування, відображають наявність пар, компоненти яких мають різне стилістичне маркування: один із них, як правило, належить до книжної лексики, інший – до загальноновживаної.

3. Квазісинонімія та умовні синоніми

У деяких випадках явище синонімії передбачає наявність квазісинонімів – «термінів із частковим збігом значення, які умовно використовуються як рівнозначні у межах певної терміносистеми» (Мосієвич, 2019: 53). До них можна зарахувати дієслівну пару *to obtain – to receive*, обидва компоненти в якій означають отримання чогось. Однак перше дієслово в цій парі передбачає окладання певних зусиль задля цього й активність «здобувача», друге з них, навпаки, акцентує пасивність «отримувача» – *be given sth*. Наведений нижче приклад дуже вдало ілюструє відмінність у значенні:

Individuals and societies can obtain things by producing them themselves, by exchanging things that they already own for them, or by receiving them as gifts (Applied Economics, 1993).

У цьому мінімальному контексті репрезентовано відмінності у денотативних значеннях дієслів, спільним між якими є результат – отримання чогось, а відмінним – шлях до цього результату.

Синонімічна пара й синонімічний ряд передбачають паралельне функціонування лексем із однаковим денотативними значеннями й певними диференційними ознаками. Повний збіг за цими характеристиками дозволяє говорити про абсолютний характер синонімії, а розбіжності свідчать про її умовність. Так, у дієслівній парі *to create – to produce* денотативне значення відображає дію, що спричиняє появу чогось. Утім, перша лексема більше акцентує новизну результату, надання йому статусу винаходу. Це дозволяє говорити про умовний характер синонімії в даній парі, хоча в наукових текстах економічного спрямування у поєднанні зі словосполученням *goods and services* вони функціонують паралельно у контекстах, що дозволяють їх взаємозаміну. Погоджуємося з Л. Мосієвич, яка вважає, що «конкуренція декількох паралельних найменувань для одного об’єкта сприяє його рельєфному відображенню, більш багатогранній характеристиці» (Мосієвич, 2019: 54).

Economists call all the resources that go into creating goods and services the factors of production.

Closely associated with labor is the concept of entrepreneurship, the risk-taking, managerial, and organizational skills most firms need to produce goods and services (Applied Economics, 1993).

Статусу компонента терміносполуки може надавати загальноновживаному дієслову його поєднання із терміном відповідної галузі. Так, синонімічна пара *to lower – to reduce* на позначення дії, що призводить до меншої кількості, стає частиною кількаслівних термінів у поєднанні з різноманітними іменниковими компонентами, що вказують на економічні концепти.

Is it possible to increase tax revenues by lowering the tax rate?

If, for example, the federal government chooses to increase its spending for roads by reducing the number of naval warships to be built, the opportunity cost of the improved road network would be a more powerful navy (Applied Economics, 1993).

Одним із типів термінологічної синонімії, характерної для англomовних текстів економічного спрямування, є синтаксична синонімія, що полягає у паралельному функціонуванні окремого терміну й терміносполуки з однаковим значенням. Такими, зокрема, є пари *to decide – to make a decision* і *to choose – to make a choice*.

Individuals and families must decide how to use limited income, savings, and other resources.

The study of economics will help you understand the issues facing businesses and governments while helping you make intelligent personal decisions.

With this in mind, economics can be defined as the social science that describes and analyzes how people in a society choose to use its scarce resources to satisfy their needs and wants.

Everyone – not just teenagers – has to make choices (Applied Economics, 1993).

Отже, в терміносистемі англійських текстів економічного спрямування мають місце квазісиноніми й умовні синоніми, а досить репрезентативними способами утворення синонімічних пар є поєднання дієслівного загально-вживаного компонента з вузькогалузевим економічним терміном, а також синтаксичні конструкції з одним дієслівним елементом і сполученням дієслова та іменника.

4. Висновки

Таким чином, поширеність явища синонімії в терміносистемі англійських текстів економічного спрямування пояснюється специфікою галузі, а саме: дотичністю економічних реалій до соціально-побутової сфери, що на мовному рівні відображається в можливості взаємодії загально-вживаної лексики з науковою. Проаналізовані випадки синонімії засвідчують наявність пар, складові частини яких мають різне стилістичне маркування: переважно один із компонентів належить до книжної лексики, тоді як другий – до загально-вживаної. Крім того, в терміносистемі англійських текстів фахового спрямування трапляються квазісиноніми й умовні синоніми. Доволі поширеними способами утворення синонімічних пар, як показує опрацьований матеріал, є поєднання загально-вживаного дієслова з вузькогалузевим економічним терміном. Випадки синтаксичної синонімії репрезентують модель з одним дієслівним елементом і сполученням дієслова та іменника.

Література:

1. Бойко І. Синонімія, антонімія й паронімія в англійській термінології косметології та естетичної медицини. *Південний архів (філологічні науки): збірник наукових праць*. Випуск LXXXIV. Херсон : ХДУ, 2020. С. 70–75.
2. Гордун С. Терміносистема екомаркетингу: структурно-семантичні та функціональні параметри (на матеріалі англійської публіцистики) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Луцьк – Запоріжжя, 2020. 295 с.
3. Гарапко В. Структурно-семантичні особливості англійських педагогічних текстів. Beau Bassin: LAP Lambert Academic Publishing, 2018. 90 с.
4. Мосієвич Л. Вплив синонімії та полісемії на переклад англійської будівельної термінології українською мовою. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 23. Т. 2. 2019. С. 51–55.
5. Чеботарьова А. Розрізнення синонімічних термінів у перекладі правового євролекту українською мовою. *Science and Education a New dimension. Philology VI (48)*. Issue 161. 2018. P. 23–26.
6. Сидор А., Нанівський Р. Правничі термінології та особливості її перекладу з англійської мови на українську. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство)*. 2018. № 9. С. 199–203.
7. Юрко Н. Синонімічні характеристики термінів гандболу в англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Вип. 56. С. 343–345.
8. Applied Economics. (1993). Colorado: Junior Achievement, 230 p. [in English].

References:

1. Boiko, I. (2020). Synonymiia, antonymiia y paronymiia v anhliiskii terminolohii kosmetolohii ta estetychnoi medytsyny [Synonymy, antonymy and paronymy in English terminology of cosmetology and aesthetic medicine]. *South archive (philological sciences): collection of scientific works. Issue LXXXIV*. Kherson: KhSU, 70–75. [in Ukrainian].
2. Hordun, S. (2020). *Terminosystema ekomarketynhu: strukturno-semantychni ta funktsionalni parametry (na materiali anhlovnoyi publitsystyky)* [Terminology system of ecomarketing: structural and semantic parameters] [Candidate dissertation, Lesya Ukrainka Eastern European National University; Zaporizhzhia National University]. Available at: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2020/Hordun_dis.pdf. [in Ukrainian].
3. Hrapko, V. (2018). *Strukturno-semantychni osoblyvosti anhlovnykh pedahohichnykh tekstiv* [Structural and semantic features of English language pedagogical texts]. Beau Bassin: LAP Lambert Academic Publishing, 90 p. [in Ukrainian].
4. Mosiievych, L. (2019). Vplyv synonimii ta polisemii na pereklad anhlovnoyi budivelnoi terminolohii ukrainskoiu movoiu [The impact of synonymy and polysemy on translation of English terminology in construction into Ukrainian]. *Topical issues of humanitarian sciences. Issue 23. Vol. 2*, 51–55. [in Ukrainian].
5. Chebotariova, A. (2018). Rozriznennia synonimichnykh terminiv u perekladi pravovoho yevrolektu ukrainskoiu movoiu [Differentiation of synonymous terms in translating juridical Eurolect into Ukrainian]. *Science and Education a New dimension. Philology VI (48). Issue 161*. P. 23–26. [in Ukrainian].
6. Sydor, A. & Nanyivskyy, R. Pravnycha terminolohiia ta osoblyvosti yii perekladu z anhliiskoi movy na ukrainsku [Juridical terminology and the specificity of translation from English into Ukrainian]. *Scientific bulletin of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. Series : Philological sciences (language studies). № 9*, 199–203. [in Ukrainian].
7. Yurko, N. (2015). Synonimichni kharakterystyky terminiv handbolu v anhliiskii movi [Synonymic characteristics of handball terms in English]. *Scientific notes of Ostroh Academy National University. Series "philological"*. Issue 56, 343–345. [in Ukrainian].
8. Applied Economics. (1993). Harlow: Junior Achievement, 230 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 14.04.2021
The article was received 14 April 2021